

Om det gamle Limfjordssildefiskeri og dets Betydning.

Af Postmester i Aalborg, cand. polit, V. Kiørboe.

Der er her i Nordjylland en saadan Glans over Mindet om det gamle Sildefiskeri i Limfjorden, og Folks Forestillinger om dettes Rigdom og de Formuer, der tjentes derved, ere saa overordentlige, at det formentlig kan være af Interesse at gaa lidt nærmere ind paa dette Fiskeri, at undersøge, hvem Fiskeriretten i Tidens Løb er tilfalden, hvorledes det er blevet drevet, hvilket Omfang det omtrent har haft til de forskellige Tider, hvilken Rolle det har spillet for det økonomiske Liv her i Nordjylland og da specielt for denne Landsdels ældgamle Hovedstad, Aalborg, og hvor vidt de Forestillinger, som ældre Tiders Forfattere have næret om Fiskeriets Rigdom, Forestillinger, som endnu ere almindelige mellem Folk heroppe, have svaret til Virkeligheden.

Hvad nu Berettigelsen til Fiskeri i Limfjorden i fordums Tider angik, da galdt her utvivlsomt den samme ældgamle Regel som i det øvrige Land*), nemlig

---

*) I Mandix' Haandbog »Om det danske Kammervæsen« opfattes Fiskeriet i Limfjorden som et Regale, for saa vidt som det er undergivet visse Indskrænkninger, og der deraf maa svares adskillige Afgifter. Der er dog vistnok ingen Grund til at opstille nogen Forskel i saa Henseende mellem Fiskerierne paa de forskellige Steder her i Landet.

Om det gamle Limfjordssildefiskeri og dets Betydning.

Af Postmester i Aalborg, cand. polit, V. Kiørboe.

Der er her i Nordjylland en saadan Glans over Mindet om det gamle Sildefiskeri i Limfjorden, og Folks Forestillinger om dettes Rigdom og de Formuer, der tjentes derved, ere saa overordentlige, at det formentlig kan være af Interesse at gaa lidt nærmere ind paa dette Fiskeri, at undersøge, hvem Fiskeriretten i Tidens Løb er tilfalden, hvorledes det er blevet drevet, hvilket Omfang det omtrent har haft til de forskellige Tider, hvilken Rolle det har spillet for det økonomiske Liv her i Nordjylland og da specielt for denne Landsdels ældgamle Hovedstad, Aalborg, og hvor vidt de Forestillinger, som ældre Tiders Forfattere have næret om Fiskeriets Rigdom, Forestillinger, som endnu ere almindelige mellem Folk heroppe, have svaret til Virkeligheden.

Hvad nu Berettigelsen til Fiskeri i Limfjorden i fordums Tider angik, da galdt her utvivlsomt den samme ældgamle Regel som i det øvrige Land*), nemlig

*) I Mandix' Haandbog »Om det danske Kammervæsen« opfattes Fiskeriet i Limfjorden som et Regale, for saa vidt som det er undergivet visse Indskrænkninger, og der deraf maa svares adskillige Afgifter. Der er dog vistnok ingen Grund til at opstille nogen Forskel i saa Henseende mellem Fiskerierne paa de forskellige Steder her i Landet.

den, at Retten til Fiskeri ved Kysterne samt i Fjorde og Sunde var forbeholdt Kongen efter den almindelige Regel, at alle Almindinger og lignende tilhørte ham. I saa Henseende er det bekendt, at Knud den Hellige, da Skaaningerne vægrede sig ved at udrede nogle af ham paalagte nye Skatter, truede med at forbyde dem at fiske i Øresund, »eftersom Havet og de øde Steder hørte Kongen til«, og at denne Trusel fik dem til at falde til Føje. Kongens Herredømme over Fjorde og lignende medførte imidlertid ingenlunde, at det var andre forbudt at fiske disse-Steder, lige saa lidt som hans Ejendomsret over Almindingerne medførte, at de tilgrænsende Bønder ikke havde en Ret til at lade deres Kreaturer græsse dersteds og til at sende deres Svin paa Olden i Almindingskovene o. s. v. Det var paa samme Maade enhver tilladt at fiske ikke blot i det aabne Hav men ogsaa i Fjorde og Sunde og ved Kysterne; men Kongens Herredømme medførte for ham en Ret til at give Regler for Fiskeriet, til at paalægge det Told og andre Afgifter og til at indskrænke det efter Godtbefindende.

Det er da naturligt, at Kongerne have benyttet deres Herredømme over de her nævnte Steder til at benaade Andre og da navnlig Ejerne af de til Stranden stødende Grunde med Eneret til Fiskeriet, enten mod eller ogsaa uden Afgift til Kronen, og saadan Eneret til Fiskeri paa visse Steder er fra gammel Tid ofte givet Klostrene, for hvem jo Fisk paa Grund af Faste-paabudet var af særlig Betydning. Saaledes har det gamle Økloster (den nuværende Herregaard Oxholm paa Øland i Limfjorden) i 1440 faaet Fiskeriretten i Hagedybet (Dybet mellem Øland og Himmerland) og

Mariager Kloster i 1453 Fiskeriretten ved Egense (i Mou Sogn ved Indløbet til Limfjorden). Ogsaa det gamle Hundslund Kloster (den nuværende Herregaard Dronninglund i Vendsyssel) havde dengang Fiskeriretten ved Hals, der laa paa dets Grund.

Det var imidlertid ikke blot Klostre, der saaledes fik Eneret paa Fiskeri enkelte Steder, men det samme galdt ogsaa for adskillige Adelige, og det er i det hele utvivlsomt, at der hos Adel og Gejstlighed opstod en Tilbøjelighed til at gøre Paastand paa Eneret til Fiskeri ud for deres Grunde, en Ret, som de dog aldrig, bortset fra Aalegaardsfiskeriet, have opnaaet, end ikke i de for dem gunstige Tider. Ogsaa enkelte Byer kunde være begunstigede med udelukkende Fiskeriret udenfor deres Grunde eller paa længere Strækninger af Sunde og Fjorde. Aalborg gjorde saaledes i Slutningen af det 16de Aarhundrede ikke blot Paastand paa Fiskeriet i det Distrikt, der var henlagt under Byens Jurisdiktion og altsaa havde Købstadens Ret (mod vest til Hasseris Aa og mod øst til Nørre Tranders og Øster Sundby), men ogsaa paa Fiskeriet ved Nibe, og vilde forhindre f. Ex. Flensborgerne fra Sildefiskeri og Salteri ved det sidstnævnte Sted. Kongen resolverede imidlertid i 1592 med Hensyn til det sidste Spørgsmaal, at der maatte tillægges Flensborgerne »samme Ret til Sildefiskeri overalt i Landet som andre Rigens Indbyggere«, hvorimod der ingen Indvending blev gjort mod Aalborgensernes Paastand paa Eneret til Fiskeri i deres eget Distrikt. Kongen kunde ogsaa tildele en Mand af borgerlig Herkomst Fiskeriretten et eller andet Sted, og det galdt saaledes med Hensyn til den Aalborg Borgmester Hans Bartholomæussen, som

i 1521 fik overdraget Fiskeriet ved Aggersund, og endelig kunde selvfølgelig Kongerne selv forbeholde sig Fiskeriretten paa visse Steder.

Den almindelige Regel for Fiskeriretten i Limfjorden var saaledes den, at Alle og Enhver havde denne Ret mod at erlægge den Afgift, som maatte være foreskreven, medmindre Kongen selv havde forbeholdt sig Retten, eller en Anden, det være Strand-ejeren eller en anden Person, ved særlig Bevilling havde erholdt Eneret paa Fiskeriet et enkelt Sted eller derpaa havde anden lovlig Adkomst, og dette fandt ogsaa sit Udtryk i Kr. 5tes danske Lov 5—10—45, som siger: »Ingen Baandgarn eller Ruser skal sættes fra Hagedybet, som ligger ved Økloster, og til Halsvede*) saa vidt som Kongen haver ladet det udvise. Ej heller skal sættes Baandgarn eller Ruser paa Korsholm**) eller i Haadybet***) nærmere end det Skelsmaal, som staar mellem Dokkedal og Egense, udviser. Men andetsteds i Limfjorden maa de bruge Ruser og Baandgarn, dog ikke sættes saa nær Dybet, at Sejladsen derved forhindres«.

Da der i Slutningen af det 17de Aarhundrede skulde udarbejdes en almindelig alle Indtægter udenfor Købstæderne omfattende Matrikel, blev ogsaa Fiskeriretten paa flere Steder sat i Hartkorn, det saakaldte Fiskestadehartkorn, men for Limfjordens Vedkommende bestemtes det i Henhold til Indstilling fra vedkommende Kommission, at Fiskestaderne dersteds ej skulde anslaaes til Hartkorn, da deres Godhed paa Grund af

*) Et Mærke ved Indløbet til Limfjorden.

**) En Grund ved Indløbet til Limfjorden.

***) Et sydligt Indløb til Limfjorden.

Fiskeriets Uvished og de Bekostninger, der maatte anvendes derpaa, stedse forandrede sig. Derimod skulde hvert Stade uden Forskel, enten det brugtes under en Sædegaard eller ikke, svare i Skat til Kongens Kasse 1 Mk. (33 Øre). I Henhold hertil blev det paabudt alle omkring Limfjorden boende Ejere at angive deres Fiskestader under Straf af disses Fortabelse, og af saadanne viste der sig at være omtrent 1000, som altsaa matrikuleredes. I de følgende Tider søgte imidlertid Ejerne og Andre at sætte sig i Besiddelse af flere end de saaledes matrikulerede Stader, ligesom Lodsejerne søgte at faa den Grundsætning slaaet fast, at Enhver havde Monopol paa Fiskeriet ud for sin Grund, og derfor udkom saa under $\frac{2}{1}$ 1740 en Frd., som her skal anføres i sin Helhed, da den er af stor Betydning for at vise den almindelige Lovgivnings Regler.

»Som Kongen er kommen i Erfaring, hvorledes en Del af de omkring Limfjorden boende Proprietærer skulle være udi de Tanker, ligesom dennem Fiskeriet udi Limfjorden til Midtstrøms som et Ejendels Fiskeri, for saa vidt deres Grund stødes paa Limfjorden, skulde tilhøre, og at de virkeligen under denne Titul have villet forhindre Andre at fiske der i Stranden, da dog i Limfjorden Stranden ligesom alle andre Strande udi Kongens Riger og Lande almindeligen Kongen alene og ingen Anden tilhører og af Alders Tid tilhørt haver, hvorfore der udi bemeldte Limfjord overalt for alle Mand indtil begge Land haver været et frit Fiskeri undtagen paa de Steder, hvor særdeles Fiskestader, af hvilke der aarlig til Kongen skattes og skyldes, ere indrettede. Saa paa det slig skadelig Misbrug ikke

skal tage Overhaand eller ved de mellem Undersaatterne indbyrdes førende Processer Noget Kongens Rettighed til Hinder og Afgang forløbe, har Kongen fundet for godt at befale: at udi Limfjorden overalt, hvor der ikke allerede er særdeles indrettede Fiskestader, hvoraf til Kongen skattes og skyldes, skal det herefter være Alle og Enhver uden Forskel tilladt at bruge og nyde frit Fiskeri indtil begge Land, saavidt Landet og Vandet gaaer, hvorudinden de af Proprietærerne omkring Limfjorden erhvervede Domme, som stridende mod Kongens Rettighed, ikke skulle være hinderlige. Men naar Nogen derudi for sig selv i Særdeleshed vil have et vist Distrikt, hvor alle Andre i Almindelighed ikke maa fiske eller Fiskestader oprette, da skulle de derpaa søge allernaadigst Koncession og deraf aarlig Afgift til Kongens Kasse erlægge«.

Denne Frd. vakte en overordentlig Bevægelse mellem Beboerne ved Limfjorden, idet der ved at samtlige umatrikulerede Stader pludselig erklæredes ulovlige omstødtes mange dengang herskende og gennem lange Tider udviklede Retsforhold. Der indkom et Utal af Andragender fra forskellige ved Fjorden boende Ejendomsbesiddere om Fiskestader, der dels prætenderedes at tilkomme Andragerne ifølge gamle Skøder eller Hævd dels attraaedes mod Afgiftserlæggelse, men paa den anden Side kom der ligesaa mange Andragender fra andre Omboende, der protesterede mod, at der meddeltes den Vedkommende Eneret til Fiskeri, og det var selvfølgelig særlig den menige Mand, der havde havt sit Underhold ved Fiskeriet, der var betænkelig ved, at der skulde blive givet enkelte Per-

soner Fiskeriet paa de forskellige for Fiskeri gunstige Steder.

Der blev nedsat en Kommission til Behandling af alle de herhen hørende Forhold, og Resultatet af dens Virksomhed var Frd. af ¹⁵/₁₂ 1750, der har været Grundlaget for Fiskeriforholdenes Ordning i Limfjorden lige til den nyeste Tid, og som vistnok i det hele paa en fortræffelig Maade ordnede alt herhen hørende.

Retten til Fiskeri i Limfjorden var efter nævnte Frd. saaledes, at hele Fjorden, saavidt den egnede sig til Sildefiskeri, var inddelt i Stader til Sildebundgarn, der vare optagne i en af Kongen approberet Stadebog, og som vare satte i Skat til Kongens Kasse (1 Mk. pr. Stade). Disse Stader ejedes dels af Statskassen, dels af Private, hvad der var langt det almindeligste, og altsaa var ingen anden end Ejeren eller hvem han overdrog sin Ret berettiget til at drive Sildefiskeri med Bundgarn eller Ruser i det for Fiskeriet bestemte Tidsrum. Det var endog forbudt at optage andre Stader end de i Stadebogen anførte og til Skat matrikulerede, selv om man nok saa meget tilbød at betale Skat af dem. Sildestadernes Antal var samtidig blevet forøget til c. 1500. Efter Stadebogen af 1750 ejedes dengang Staderne næsten udelukkende af ganske faa Personer, og de vigtigste Ejere vare Gehejmeraad Levetzau til Restrup, Kammerherre Levetzau til Oxholm, Baron Juel til Lundbæk, Assessor Glerup til Sebberkloster, Kammerraad Glerup, Raadmand Trap og Kancelliraad Grotian af Aalborg samt Niels Færch og Jens Klitgaards Enke af Nibe.

Foruden med Bundgarn var Silden ogsaa bleven tagen ved Vaad paa visse Steder, og med Hensyn til

disse Varpe- eller Vaaddrætsteder bestemtes det, at de, da de vare af den Vigtighed, at de kunde svare Skat til Kongens Kasse, skulde optages i Stadebogen og mod en aarlig Afgift tilbydes Ejerne af de derfor liggende Grunde eller den største Lodsejer, hvis Grundene vare i Fællig. Da imidlertid Fiskere i Aalborg foruden det for denne By anførte Varpested tilforn havde brugt de 3 Steder Skarre, Bækken og Rivihjel, og Løgstør Fiskere i lige Maade det ved Aggersborg, dog kun mod Grundejernens Minde, formentes det, at det kunde paalægges vedkommende Proprietærer at bortleje samme Varpesteder til bemeldte Fiskere fremfor til andre, naar Fiskerne vilde svare Skatterne deraf og lige saa meget i aarlig Afgift.

I Stadebogen var altsaa ogsaa opført de efter Frd. ^{15/12} 1750 koncessionerede Sildevaaddrætsteder — ialt 18 — mod en aarlig Afgift af 52 Rd. 64 β. Disse vare saaledes privat Ejendomsret underkastede, og kun Ejerne eller hvem de maatte overdrage Brugsretten, vare berettigede til at fiske med Sildevaad dersteds.

Derimod var vedblivende alt Sildefiskeri i Limfjorden med Nedgarn, hvad enten det var Drivenedgarn eller staaende Nedgarn, fri for Alle og Enhver, dog selvfølgelig ikke ved Vaaddrætstederne eller i Bundgarnsstaderne, og dette Fiskeri var kun undergivet den Indskrænkning, som galdt for alt Garnfiskeri i Limfjorden, at det kun maatte bruges af dem, der selv holdt Dug og Disk, men ikke af Tjenestefolk uden for Husbondens Regning, en Bestemmelse, der formentlig tilsigtede, at løse og ledige Personer ikke skulde bringe Forstyrrelse i den bosiddende Befolknings Fiskeri.

De efter Frd. ^{15/12} 1750 gældende Regler med

Hensyn til Adgang til Sildefiskeri i Limfjorden have i det væsentlige vedblivende været gældende til vore Tider, og den eneste Forandring, der er sket, er den, at Loven af ²⁹/₁₂ 1857 med Hensyn til Sildebundgarnsfiskeri tillader, at det maa drives udenfor de matrikulerede Vande, og denne Tilladelse er ikke knyttet til nogen Ejendomsret over vedkommende Sted*).

Fra Kong Hans' Tid er Lovgivningen begyndt at give sig af med Sildefiskeriet i Limfjorden, og gennem hele det 16de Aarhundrede have vi en Mængde Bestemmelser desangaaende, et Forhold der formentlig er et Bevis paa Fiskeriets Vigtighed i det paagældende Tidsrum.

Under Kristian II kommer der saaledes i 1515 Forbud mod at bruge Pulsvaad i Limfjorden og mod at benytte saa smaa Masker i Sildegarnene, at de ganske smaa Sild, som dog ikke kunde blive en Handelsvare, fanges med. Under samme Konge forbydes det i 1516 at salte Sild andetsteds end i Aalborg og Lysterød (Løgstør), en Bestemmelse der jo passede godt til nævnte Konges Forkærlighed for Borgerstanden, og som utvivlsomt var rettet mod Adel og Gejstlighed, da selvfølgelig Klostrene og Herregaardene, der laa ved Limfjorden — f. Ex. Økloster,

---

*) Den her givne Fremstilling af, hvorledes Berettigelsen til Sildebundgarns- og Sildevaadfiskeriet i Limfjorden i Tidens Løb har udviklet sig, er i det Væsentlige taget fra en Samling af ældre og nyere Lovregler vedrørende Fiskeriet i Danmark, som for en Del Aar siden var optagen i Tidsskrift for Fiskeri, men som ellers — saavidt mig bekendt — ikke findes publiceret.

Hundslund, Sebberkloster, Restrup og Lundbæk — have givet sig af med Nedsaltning af Sild, og saadan utvivlsomt ogsaa fra gammel Tid er dreven paa de ældgamle Fiskerlejer Nibe, Sebbersund, Gjøl o. s. v. Samme Aar bestemmer nævnte Konge, for at den Handel, som danske Mænd hidtil havde haft paa Danzig, Riga og Rusland, ej skulde ødelægges, at der i Aalborg og andre Fiskerlejer ved Limfjorden, hvorfra Sild udførtes, skulde være særlig ansatte Folk til at forsyne Silde-tønderne med et Mærke, der skulde angive den rette Størrelse og Indhold, en Foranstaltning der dog ikke var nødvendig, naar der saltedes til Vedkommendes eget Brug. I Kristian III's københavnske Reces af 1546 paabydes det dernæst, at der paa alle Raadhuse i Købstæderne ved Limfjorden skal hænge et Skelde, hvorefter alle Garn skulde bindes, og at Garn, der havde mindre Masker end samme Skelde, ikke maatte bruges, en Bestemmelse, der er gaaet over i Kristian V's danske Lov 5—10—45*). Paa samme Maade udkom der dengang en Flerhed af Bestemmelser, som dog ikke skulle nævnes her, saa meget mere, som de ikke synes at være blevne strengt overholdte. Kristian II's Bestemmelse om, at der ikke maatte saltes andre Steder end i Aalborg og Løgstør, er saaledes aabenbart ikke bleven efterfulgt, ligesaa lidt som Paabudet om at Sildetønder skulde forsynes med et Mærke af dertil for Fiskerlejerne ansatte Mænd. I al Fald er der i de følgende Aarhundreder stadig Klager dels over, at Sildetønderne ikke havde den fastsatte Størrelse,

---

*) Det er blevet mig meddelt, at der lige til for ganske faa Aar siden fandtes et saadant Skelde paa det herværende Byfogedkontor, men at det nu er tilintetgjort.

og dels over, at Indholdet ikke har været god Købmandsvare. Først ved et Reskript af 1811 træffes der en bestemt Ordning med Hensyn til Silde Vragning, idet der paabødes offentlig Vragning af saltede Sild, der vare bestemte til Udførsel.

De vigtigste Bestemmelser om Fiskeri i Limfjorden samledes i Frd. af ¹⁵/₁₂ 1750, der, som ovenfor bemærket, af kompetente Folk er betegnet som et Mønster paa en Fiskerilov.

Idet jeg nu i det Følgende skal give et Billede af, hvorledes Sildefiskeriet dreves her i Limfjorden, skal jeg tilføje, at Skildringen passer paa Forholdene, som de vare i Begyndelsen af dette Aarhundrede, paa et Tidspunkt da Fiskeriet var temmelig rigt, men der er ingen Tvivl om, at det er gaaet for sig paa samme Maade gennem flere Aarhundreder, saaledes at det her fremstillede Billede formentlig beskriver Limfjordssildefiskeriet fra de ældste Tider til dets Slutning.

Ligesom Limfjordssildefiskeriet er gaaet for sig væsentlig paa samme Maade gennem Tiderne, saaledes har det ogsaa bestandig været paa de samme Steder i Fjorden, at det har været drevet. Dog synes i ældre Tider Sildefiskeriet ved Indløbet til Limfjorden eller maaske snarere lidt syd derfor paa Kyststrækningen mellem Limfjorden og Mariagerfjorden at have været forholdsvis betydeligere end senere. Den nævnte Kyststrækning er indesluttet af Grunde og Sandrevler, mellem hvilke der er smaa Kanaler, i hvilke Silden undertiden gik op, naar den paa Grund af Frost eller Strøm ikke kunde komme op i selve Limfjorden. Naar dette

fundt Sted i en Aarrække, kunde der danne sig helt købstadagtige Forhold paa det ved Kysten liggende Fiskerleje Dokkedal, og at dette virkelig paa en Tid har været Tilfældet, viser et Brev fra Kong Frederik II af $30/4$ 1560, hvor han tilkendegiver, at han har erfaret, hvorledes der er Trætte mellem Indbyggerne i Dokkedal og Landsknægtene, som Kongen har liggende dersteds. Han befaler derfor, at Borgmesteren, Byfogden og 3 à 4 Borgere, som Sagen vedkommer, skulle begive sig til ham tilligemed Landsknægtene. Faktum er ogsaa, at Mou Sogn, hvor Dokkedal er beliggende, har dannet et eget Birkething, og naar man forbavses over, at Dokkedal fra en By har kunnet blive til det ubetydelige Sted, som det nu har været i mange Tider, saa frembyder Falsterbo og Skanør ved Øresundet jo et Exempel paa en lignende Skæbnens Omskiftelse.*)

Hvad nu Limfjordssildefiskeriet angik, dreves det dels med Bundgarn i de matrikulerede Fiskestader, dels med Vaad ved de koncessionerede Vaaddrætsteder og dels med Nedgarn, og det var alene i den østlige Del af Limfjorden, Egnen øst for Grundene ved Løgstør, at der var Tale om noget betydeligt Sildefiskeri. Bundgarnsfiskeriet**), som vistnok maa siges at have været

*) Det maa dog tilføjes, at man intetsteds ved Dokkedal har fundet selv det mindste Spor af en fordums By, medens man f. Ex. nord for Fjordens Indløb ved Hals har fundet mange Beviser paa, at dette Sted har været Sædet for et rigt økonomisk Liv. Saaledes er der opgravet en Mangfoldighed af fremmede Mønter.

**) Et Bundgarn bestaaer af et Hovedgarn og en Rad. Hovedgarnet er fastgjort til flere i en Rundkreds staaende Stager og naaer fra Bunden til Vandets Overflade, medens Radgarnet er befæstet til flere i en lige Linie staaende Stager, som fra

det vigtigste, dreves væsentligst i Nibe Bredning paa de ældgamle Fiskepladser Nørtaa, Sebbertaa, Østerland og Ølands Grund, og særlig af Fiskere fra det ældgamle Fiskerleje Nibe og de omkringliggende mindre Fiskerlejer Sebbertund, Valsted, Staun, Øland, Gjøl og Klitgaard. De nævnte Fiskepladser vare, paa samme Maade som den dyrkede Jord er afdelt i Marker og Agre, delte i Fiskelænker og Fiskestader, saaledes at en Lænke var en Række Stader fra Strandbredden ud mod Sejldybet*) efter visse Kendetegn paa Landjorden, og en Fiskestade en Strækning af c. 40 Favne i Længden og omtrent en Snes i Bredden, i hvilke Bundgarn kunde anbringes. Den første Stade paa Lænken var den nærmest Land, den anden den derudenfor, og saaledes fremdeles, saa at Staderne nærmest Sejldybet havde de højeste Numre. Disse Fiskestader vare nu Genstand for Køb og Salg paa samme Maade som en fast Ejendom paa Landjorden. Der udstedtes om dem Købekontrakter, som thinglæstes paa Stedets Værnething, og Nibe Byfogedarkivs Skøde- og Pante-protokoller kunne give mangfoldige Oplysninger om saadanne Køb og om de Priser, hvori Staderne kunde staa. Priserne vare naturligvis meget forskellige, ikke blot efter Stadernes Beliggenhed, idet der som Hoved-

---

Landsiden fører ind i Hovedgarnet. Naar Silden eller en anden Trækfisk under sin Vandring støder paa Raden, ligger det i dens Instinkt at søge ud mod Dybet, og den gaar derfor langs med Raden udefter. Raden staaer imidlertid midt paa Indgangen til Hovedgarnet, saaledes at Fisken kan komme ind fra begge Sider.

*) Sejldybets Bredde var fra gammel Tid fastsat til 60 Favne mellem Østerland og Ølands Grund op til Munkedrag og derfra til Nibe, og til 20 Favne fra Nibe til Sebbertund. I Sejldybet maatte ingen Garn anbringes.

regel betaltes mere for disse, jo nærmere ved Dybet de vare beliggende, men ogsaa efter som Fiskeriet i længere Tid havde slaaet til eller ikke, og det forekommer mig, at det kan være af Interesse at anføre nogle Exempler paa Stadepriser fra forskellige Tidspunkter i dette Aarhundrede.

I 1806 solgtes 5 Stader paa Guldsmedlænken paa Nørllaa for 950 Rd. C. og i 1809 Staderne Nr. 24, 25, 26, 27 og 28 paa Østen Pøttens Lænke samt Nr. 17, 18 og 19 paa Nørre Møllens Lænke for 2000 Rd. C. I 1811 bortsolgte Baron C. F. Juel til Lundbæk, Baron J. A. L. Juel til Refs og Johanne Trine Larsen, »salig Justitsraad Møllers i Aalborg«, til nogle Folk i Nibe en Fiskestadelænke paa Nørllaa og en paa Sebberlav, hver paa 5 Bundgarnsstader for 1,666 Rd. 4 $\frac{1}{2}$ C. I 1820 omsattes Stade Nr. 19 paa Østen Pøttens 7de Lænke for 446 Rd., Staderne Nr. 14, 15, 16 paa 6te Lænke for 561 Rd. pr. Stade, og i 1821 Staderne Nr. 17 og 18 paa sidstnævnte Lænke for 596 Rd. Sølv pr. Stade.

Paa dette Tidspunkt naaer aabenbart Sildestadepriserne deres Maximum, og derefter er det gaaet ned ad Bakke lige til vore Dage, da Staderne formentlig ere usælgelige. I 1826 solgtes 2 Stader paa Bødkerlænken for 50 Rd. pr. Stade, samme Aar Trediedelen af 7 Stader paa Østen Pøttens 7de Lænke, 9 paa Skarrelænken og 4 paa Vesten Pøttens 2den Lænke for ialt 50 Rd. Sedler, i 1844 3 Stader paa søndre Hovedlænke i Nørllaa og 4 Stader paa Østen Pøttens 3die Lænke for 100 Rd., og i 1851 Fjerdedelen af 10 Sildebundgarnsstader paa Nørllaa for 1 Rd.

Dog var der enkelte af de bedst beliggende Stader,

der lang Tid beholdt nogen Værdi. Saaledes købtes i 1855 paa Auktion 5 Stader paa store Drauglænke, 8 paa lille Drauglænke, 3 paa Nørlaas syvende Lænke og 3 paa Østerland for 2,250 Rd., men nu har man aabenbart ogsaa opgivet Haabet til disse Stader, thi i 1889 betaltes Halvdelen af disse i 1855 for 2,250 Rd. omsatte Stader med 50 Kr.

Som tidligere bemærket maatte der ikke drives Bundgarnsfiskeri udenfor de matrikulerede Fiskestader, og den, der vilde give sig af med saadant Fiskeri, maatte altsaa enten selv købe Stader eller leje dem af andre. Det var dog ingenlunde nødvendigt, at den, der købte Stader, skulde tænke paa selv at give sig af med Fiskeri. Det var en meget almindelig Maade at anbringe sin Kapital paa, den at sætte den i Fiskestader, og jeg kan anføre et meget betegnende Exempel herpaa. Det fortælles om en Mand ved Navn Rasch, der i Aarhundredets Begyndelse, omkring Tyverne, drev et stort Sildesalteri i Aalborg, at han gjerne vilde sikre en Søns Fremtid ved at gøre Kapital fast for ham paa en sikker Maade. Han havde da Valget mellem enten at købe Herregaarden Restrup mellem Aalborg og Nibe eller et Antal Fiskestader udenfor Klitgaard ved Nibe, idet der vilde udkræves den samme Kapital, hvad enten det ene eller det andet valgtes. Da han imidlertid mente, at Fiskestaderne vilde give den sikreste Indtægt, i hvilken Henseende det maa bemærkes, at det netop var en for Landbruget meget uheldig Periode, bestemte han sig for at købe disse til Sønnen. Ganske faa Aar efter forsvandt Silden imidlertid saa godt som fuldstændig fra Nibe Bredning, og Sønnen, om hvis Rigdom der fra først af havde

gaaet stort Ry, blev aldeles forarmet. Besidderne af en Flerhed af Fiskestader følte sig ofte som hele Jordrotter. Det fortælles saaledes om en i Nibe i dette Aarhundredes Begyndelse boende Købmand Kold, der foruden at eje mange Fiskestader og drive Fiskeri i disse, havde et betydeligt Sildesalteri, at han brugte at sige, at om end Kammerherren paa Lundbæk (Kammerherre, Lehnsbaron Juel), der paa Egnen var Herre til Lands, saa var han, Kold, Herre til Søs, og at han ikke vilde bytte sin Stilling med Kammerherrens. Fiskeriudrederne i Nibe brugte i dette Aarhundredes Begyndelse, da de cirkulerende Papirspenges Værdi var saa overordentlig svingende, at udstede en Slags Anvisninger paa sig selv, hvilke Anvisninger i Byen og Omegnen gik som Betalingsmiddel mellem Mand og Mand langt bedre end de med Tvangskurs forsynede Papirspenge.

Den, der vilde give sig af med Bundgarnsfiskeri, maatte altsaa, da dette ikke var tilladt udenfor de matrikulerede Stader, enten eje eller leje saadanne. Ogsaa det sidste var temmelig dyrt, idet man havde Exempler paa, at der betaltes flere hundrede Kroner i Leje af en enkelt Stade i Fisketiden. Staden maatte dernæst besættes med Bundgarn, der med de nødvendige Stager o. s. v. kostede mange Hundrede Kroner, og endelig udkrævedes der en Baad med det nødvendige Mandskab. De Baade, der udelukkende benyttedes, vare de i Limfjorden saa almindelige fladbundede Kaage, da Baade med Køl ikke kunde bruges paa Grundene eller flyde over Garnet paa Raden. Desuden maatte Garnene repareres og tjæres, hver Gang de skulde benyttes, hvad der, som nedenfor vil

blive bemærket, skete 2 Gange aarlig, og at dette heller ikke var ganske billigt, fremgaaer deraf, at der alene af Tjære hver Gang medgik $\frac{1}{2}$ Tønde til hvert Bundgarn. Til en Kaags Besætning hørte flere Mænd, som i Almindelighed maatte have Forskud paa Lønnen, og det vil af alle disse Udgifter ses, at Udredningen til Sildefiskeri ikke var Smaaafolks Sag, og Forholdet var derfor ogsaa saaledes, at det i Almindelighed var Folk udenfor de egentlige Fiskeres Klasse, Folk med nogen Kapital, der paatog sig Udredningen af en eller flere Kaage. Til en Kaag hørte 3 Mand, og en Kaag regnedes at kunne røgte 12 à 14 Bundgarn. Hovedsmanden paa Kaagen kaldtes Lodkarlen, paa Grund af at hans Betaling bestemtes som en vis Andel — Lod — i Fiskeudbyttet, og det var ham, der havde Ansvaret for, at Bundgarnene anbragtes i de rette Fiskestader og paa den rigtige Plads i Staden, ikke for yderlig til nogen af Siderne, saaledes at Fiskeriet paa Staderne i Sidelænkerne blev generet. Han var i Kaagen en overmaade mægtig Mand, og en dygtig Lodkarl var en meget søgt og skattet Person. De to andre Mænd i Kaagen vare af Udrederne lønnede med en vis Løn og Kosten, saa længe Fiskeriet varede, og det var undertiden ikke Fiskere, men Bønderkarle fra Omegnen, som kunde have Lyst til at prøve saadant Arbejde. Dog var det heller ikke saa sjældent, at flere Fiskere, der enten selv havde tjent sig lidt Kapital, eller som kunde skaffe sig den nødvendige Kredit, sloge sig sammen, anskaffede eller lejede en Kaag samt de nødvendige Fiskestader og Bundgarn, og denne Ordning var selvfølgelig i og for sig den bedste, da

saa hele Baadens Besætning var interesseret i et godt Udbytte.

Det var ikke noget Slaraffenliv, som Fiskerne førte, saa længe Fiskeriet stod paa. Dette fandt Sted en halv Snes Uger om Foraaret fra det Tidspunkt, da Isen brød op, og en 6 Ugers Tid om Efteraaret inden Midten af November, og da Garnene maatte tilses to Gange daglig, nemlig ved Solopgang og henimod Solnedgang, er det tydeligt, at Fiskerne maatte tørne ud flere Timer, før Solen stod op, for at kunne være i rette Tid ved Garnene. Det var aabenbart en drøj Tur i Marts og November Maaneder at maatte ro den ofte lange Vej til og fra Fiskepladserne i Storm og Slud og tilmed i Mørke, og det er derfor intet Under, at Forfatteren L. M. Wedel i sin Beskrivelse af en Rejse, som han foretog i Jylland i de allerførste Aar af dette Aarhundrede, bemærker, »at Indvaanerne i Nibe vare stærke og haardføre Folk, som maatte taale megen Besværlighed og Kulde ved Fiskeriet«. Deres Arbejde maatte de røgte saavel Søgne- som Helligdage, og der er paa Foranledning af Nibe Bys Indbyggere en udtrykkelig Tilladelse af 1741 til »at forrette saavel paa hellige som paa andre Dage det med Sildefiskeriet forefaldende Arbejde, baade til Lands og til Vands, undtagen Paaske-, Pinse- og Bededag, dog alene i Vaar og Høst og alene Fiskere og de, som med Fiskeriet haver at gøre«. Fiskerne ved Nibe Bredning vare i det hele en dygtig og kraftig Race Mennesker, og Byfoged og senere Amtmand Lybecker, som i 1772 udgav et af Landhusholdningsselskabet prisbelønnet Skrift om Sildefiskeriet, bemærker, at »Indvaanerne dersteds havde saa at sige en Fiskersjæl; fødtes, levede

og døde som Fiskere og af Naturen vare oplagte til Fiskeri«. Han gør ganske rigtig opmærksom paa, at dette var et Forhold af stor Betydning, »thi just fordi man paa mange Steder i Danmark ikke har nogen Lyst eller Smag og ingen Erfarenhed i Fiskeri, ligger denne vigtige Sag øde«.

Undertiden kunde Fiskerne nu ved at tømme et eneste Bundgarn faa Kaagen fuldstændig fyldt med Sild, og det uagtet denne i Almindelighed kunde rumme flere hundrede Ol, men som oftest gik det naturligvis ikke saaledes, og hyppigt kunde end ikke Indholdet af samtlige til en Kaags Fiskeri hørende Bundgarn fylde denne.

Foruden med Bundgarn i Fiskestaderne dreves der ogsaa om Foraaret et betydeligt Sildefiskeri ved Vaaddrætstederne*) ved Løgstør og paa Strækningen fra Klitgaard til Hals, særlig i Dybet udenfor Gjøl. Fiskeriet ved disse Vaaddrætsteder dreves dels for Ejernes Regning og dels bortlejedes det til en Samling Fiskere eller til en enkelt Mand, der saa igen fæstede Mandskab og anskaffede sig det til Fiskeriet nødvendige Materiel. Udrustningen af et Vaadfiskeri var heller ikke nogen billig Historie, thi med Kaag og de nødvendige lange Støvler til Fiskerne kostede hvert Vaad omtrent 1,500 à 2,000 Kr.

Ved hvert Vaaddrætsted dreves nu Fiskeriet med et eller flere Vaad, og til hvert Vaad hørte en Skipper og 7 à 8 Mand foruden selvfølgelig en Kaag. Fiskeriet

---

*) Det i Limfjorden anvendte Vaad er et stort Garn, hvis ene Ende holdes inde ved Land, og hvis anden Ende drages fra en Baad. Det kan kun bruges paa Steder, hvor Grunden gaer nogenlunde stejl ud mod Dybet.

andt Sted paa alle mulige Tidspunkter af Døgnet, idet Vaaddet kun kunde drages med Fordel, naar Vandet faldt, hvad der dengang, da Limfjorden jo var en virkelig Fjord lukket mod Vesterhavet, vilde sige, at Strømmen løb mod øst. I saa Fald stod Silden, som om Foraaret formentlig kom ind fra Kattegattet for at lege oppe i Fjorden, op mod Strømmen, og den indfiltredes da i Vaaddets Masker. En à to af Mandskabet holdt inde paa Grunden, hvor de ofte stod i Vand til langt op paa Livet, den ene Ende af Vaaddet, fire roede Kaagen og to gav som det hed Vaad, og da som bemærket Vaaddragningen, der for hver Gang tog c. 1 Time, kunde foregaa paa alle Tider af Døgnet, var det heller ikke noget mageligt eller behageligt Liv, som de paagældende Fiskere førte, saa meget mere som de i de Tider, da Vaadrætfiskeriet stod paa, maatte leve borte fra deres Hjem, indlogerede i et eller andet Sted nær ved Fiskepladsen. Vaadrætsbrugerne vare ofte ikke egentlige Fiskere men unge Mennesker oppe fra Landet, og de havde ikke al Tid det bedste Ry paa sig med Hensyn til Levned og Levemaade. Forbisejlende holdt saaledes ikke af at komme Vaadrætsstedernes Fiskere for nær, og disse vare bekendte for ofte at svire Fortjenesten op, saaledes at de efter Fisketiden kom lige saa fattige hjem, som de vare dragne ud.

Endelig dreves Sildefiskeriet ogsaa med Nedgarn*), særlig Drivenedgarn. Dette fandt dog kun Sted om Efteraaret og i Almindelighed alene om Natten, og det

---

*) Nedgarn ere Garn, der ved Flaad i Overkanten og ved tungere Genstande den nederste Kant bringes til at staa lodret i Vandet, saaledes at Fisken faar Hovedet ind i Maskerne.

dreves saavel ved Løgstør som paa Strækningen fra Klitgaard til Hals. Da Udrustningen af en Kaag med de nødvendige Drivenedgarn ikke kostede tilnærmelsesvis saa meget som Bundgarns- eller Vaadfiskeriet, og da Nedgarnsfiskeriet — som ovenfor bemærket — var tilladt for Alle og Enhver, der selv holdt Dug og Disk, naar man blot ikke kom de koncessionerede Sildevaaddrætsteder eller Bundgarnsstaderne for nær, var der i Almindelighed en Mængde Baade, der gav sig af med dette Fiskeri, og det var i særlig Grad Genstand for Had fra deres Side, som drev det ordnede og regelmæssige Fiskeri i Staderne og ved Vaaddrætstederne. Dog kom ogsaa Fiskerne, der gave sig af med de to sidstnævnte Former af Fiskeri, med gensidige Beskyldninger mod hinanden, og man kunde, naar Bundgarnsfiskeriet i Nibe Bredning slog fejl, være ganske sikker paa, at Vaaddrætstederne paa Vejen fra Hals til Bredningens Begyndelse fik Skylden for at have forhindret Silden fra at komme frem.

At det, da Silden i Tyverne begyndte at blive borte fra Limfjorden, regnede med Beskyldninger mod Vaaddrætstederne fra de i Bundgarnsfiskeriet i Nibe Interesserede, kan man let tænke sig, naar man husker paa Ordet, at naar Krybben er tom, bides Hestene. Særlig Skade mente man, at Vaaddrætstederne paa Øen Egholm og den lige overfor liggende Kyst gjorde, da Farvandet dersteds var meget smalt, og Vaaddene efterhaanden havde faaet en saadan Længde, at de kunde spænde over hele Fjorden. Dette var man meget forbitret over, da man mente, at Vaaddrætstederne kun vare berettigede til Fiskeri til Midtstrømslinien, og da der tilmed til nogle af de paagældende Vaad-

drætsteder var anskaffet saa mange Vaad og engageret saa mange Folk, at saasnart et Vaad var draget, kunde strax et andet udspændes, saaledes at det var umuligt for Silden at komme videre, sendtes der fra Nibensernes Side Andragende paa Andragende til Autoriteterne om Indskrænkning i Vaadrætstedernes Fiskeriret. Naar det nu af Autoriteterne blev hævdet, at det i og for sig var det samme, hvor og af hvem i Fjorden Silden blev fisket, naar man blot overhovedet fik fat i den, blev det paastaaet, at Vaaddene gjorde langt større Skade paa Fiskeyngelen end Bundgarnene, og at de Folk, der gave sig af med Bundgarnsfiskeri, i Almindelighed vare Husfædre og fast bosiddende Folk, medens Folkene ved Vaadrætstederne ofte vare løse og ledige Personer, som der ingen Grund var til at hjælpe.

Langt tidligere end ved den her nævnte Tid kommer imidlertid de forskelligere Interesser frem. Allerede i det 16de Aarhundrede klager Aalborg Borgere til Kongen over, at Sildens Indgang i Fjorden forhindres ved at der i Fjordens Munding er udsat for mange Bundgarn, og Sagen regnes for saa vigtig, at Kongen i 1540 giver Høvedsmanden paa Aalborghus, Otto Brahe, Høvedsmanden paa Skivehus, Iver Krabbe, Erik Podebusk til Restrup og flere andre Befaling til »at granske og forfare de Bundgarnssteder, der ud ere satte i Stranden paa begge Sider af Limfjorden«, saavel paa den nørre Side ved Hals Vejde som paa den søndre Side ved Egense, om der er nogen af samme Bundgarn udsatte, saa at de kunde forhindre Sildens Indgang i Fjorden«. Resultatet blev, at der kom en betydelig Indskrænkning i Bundgarnenes Antal der-

steds, og at Aalborg Borgere fik Fuldmagt til at optage saadanne Garn, hvis de atter anbragtes paa de forbudte Steder.

Naar der nu paa disse forskellige Maader fiskedes mere, end det under Datidens daarlige Transportforhold var muligt at faa afsat, kunde Silden blive næsten værdiløs, og man har endog fra dette Aarhundrede Exempler paa, at Silden i Nibe — hvilket Sted i det Hele var bestemmende for Sildepriserne — er gaaet ned til ganske faa Skilling Olen. I Almindelighed var der ellers stor Rift om at faa fat i den opfiskede Sild. For det første skulde Salterierne, der saltede til Udførsel, og hvoraf der — som vi siden skulle se — var en Mængde saavel i Aalborg som i Nibe som mange andre Steder ved Fjorden, forsynes med Sild. Salterierne havde enten selv udrustet saa og saa mange Kaage, eller ogsaa havde de truffet Aftale med Fiskere, der fiskede for egen eller andres Regning, om at de til en vis i Forvejen fastsat Pris skulde aflevere deres Fangst, eller ogsaa søgte de ved de saakaldte Krejlebaade, o: Baade, der paa Fiskepladserne opkøbte Fiskene, at skaffe sig det til deres Forretning nødvendige Raastof. Som bemærket havde Fiskerne ofte truffet Aftale med Salterierne om Købet af den opfiskede Sild, og i saa Fald faldt jo noget af Risikoen ved Fiskeriet bort, men meget ofte kunde Fiskerne gøre bedre Forretninger ved at sælge deres Fangst enten til Beboerne i de nærmeste Købstæder, eller til Landboerne ved Limfjorden, eller til Folk fra Landdistrikterne, der kom til Fjorden for at forsyne sig. Fra hele Vendsyssel kom der Vogne til Limfjorden for at opkøbe Silden, og det samme galdt for Landet syd for Fjorden lige

ned mod Hobro og Viborg. Sild spillede for hele Befolkningen i Limfjordsegnen en forbavsende Rolle som Fødemiddel, og ligesom enhver Husmoder om Efteraaret saltede Flæsk til Vinterbrug, saaledes saltedes der ogsaa Sild i store Masser, og man brugte dertil i Almindelighed den om Efteraaret fangede Sild, da den var bedre end Foraarsilden. Store Masser af fersk Sild bleve ogsaa fortæret i kogt, røget eller stegt Stand, og desuden brugtes en Masse af de saa berøgtede »Tørre Jyder«, d: Sild, der vare ganede og derefter, efter at have ligget i Lage nogle Timer, blot vare vindtørrede. Hvor store Masser af Sild, der bleve fortærede, fremgaaer deraf, at Tjenestefolk ofte, naar de bleve fæstede, forbeholdt sig kun at skulle have Sild til Middag og Aften nogle Gange om Ugen. Til Morgen var det vist givet, at der al Tid vankede Sild*).

Som ovenfor anført spillede Krejlebaadene en vis Rolle ved at forsyne Salterierne, men der var ogsaa en Masse Krejlere, der dreve Opkøbet af Sildene paa Fiskepladserne og Salget af Fiskene andetsteds for egen Regning, og det galdt ikke blot de mange til Limfjorden kommende Baade fra Helsingør og andre Steder her i Landet samt fra Gøteborg i Tider, naar Sildefiskeriet ved den svenske Kyst mislykkedes, men ogsaa om Baade, der forsynede Befolkningen i Aalborg og de andre Limfjordsbyer med Fisk.

---

*) Det maa dog bemærkes, at denne Historie om Tjenestefolk fortæller fra flere forskellige Steder. Saaledes nævnes det, at Tjenestefolk i Gudenaegnen i forrige Tider forbeholdt sig kun at skulle have Lax 2 Gange om Ugen, og det samme fortæller — saa vidt jeg véd — indtil for ganske nyligt om Tjenestefolk paa Bornholm.

Da disse Krejlere ofte, naar Fiskeriet var knapt paa Fiskestederne, opkøbte alle Sildene, saaledes at de menige Borgere i Købstæderne kun kunde faa fat i saadanne gennem Krejlerne til høje Priser, har der fra ældgammel Tid været stor Harme mod disse Opkøbere, og allerede et Brev fra Kristian III af 1550 omtaler dette Forhold. Det hedder i Brevet saaledes: »Vore undersaatte Borgermester, Raad og menige Borgere udi vor Købstad Aalborg have ladet berette for os, hvorledes Kregelfarere fordriste dem til at udfare med Kaage og Vogne paa Stranden og Strømmen og dér opkøber Sildene af Fiskerne paa Fjorden, før end Fiskerne have været ved vor Toldbod og givet deres sædvanlige Told, Borgerne til stor Skade og Forprang, og desligeste at vor Told derved forsømmes. Og paa det at sligt herefter ikke ske skal, da forbyde vi alle slige Kregelfarere efter denne Dag at udfare paa Fjorden imod Fiskerne med Skuder, Kaage eller Vogne o. s. v.« Bestemmelsen er dog imidlertid ikke bleven overholdt, eftersom der i de følgende Tider, lige saa længe som Sildefiskeriet i Limfjorden overhovedet stod paa, var Tale om dette Forhold. Fra visse Sider blev det gjort gældende, at det var Forprang og altsaa efter Lovgivningens almindelige Regler forbudt, og fra andre Sider blev det hævdet, at disse Krejlere bidrog til at udvide Fiskemarkedet og forhindre, at Fisken, naar Fiskeriet var rigeligt, sank til en altfor lav Pris og maaske endog slet ikke kunde sælges. Det er da ogsaa karakteristisk, at det ved Resol. af ¹⁵/₁₂ 1750 bestemtes, at det med Krejleriet i Limfjorden skulde blive som tilforn, det vil altsaa sige, at det vedblivende dreves i stort Omfang.

En stor Del af de fiskede Sild behandlede som ovenfor bemærket i Salterierne, hvoraf der var en betydelig Mængde. I Aalborg var der alene i dette Aarhundredes Begyndelse 30, hvoraf 16 paa Pladser ved eller i Fjorden og 8 ved de gennem Byen løbende Aaer, saaledes at Sildekaagene altsaa kunde lægge til med de ferske Sild ved* disse 24 Salteboder, og den dér saltede Sild umiddelbart kunde lades ind i de Skibe, der skulde føre den andetstedshen, uden først at læsses paa Vogne*). Desuden havde aalborgensiske Forretningsmænd Salterier i Nibe eller andetsteds nær Fiskepladserne, og saaledes havde det været fra gammel Tid. En Købmand Frederich Christensen i Aalborg, der var Borgmester i Slutningen af det 16de Aarhundrede, ejede saaledes en Saltebod i Nibe og en lignende paa Gjøl, som ved Skifteforretningen efter hans Død ansattes til henholdsvis 172 og 224 sl. Daler, og de to meget formuende Købmænd Johan Brandt og Hermann v. Ginchel, der levede her i den første Halvdel af det 17de Aarhundrede, og som begge vare Raadmænd, havde ogsaa saadanne Salteboder, den første paa Gjøl og den anden i Nibe. I en Indberetning fra henimod Midten af forrige Aarhundrede, umiddelbart før Stadbogen optoges, anføres det, at følgende aalborgensiske Købmænd havde Salteboder i Nibe eller der i Nærheden: P. Worm, Laurits Hemmer Trap, Glerup, Cort Trap, Grotum, Peder Kynde og Jens Gjørup, og da disse alle tilhørte gamle Købmands-

---

*) Det er blevet mig meddelt, at den ene Side af de Aaer, der løbe her gennem Byen, Østeraa og Vesteraa, dengang ikke var bebygget, men opfyldt med Sildeboder og Oplagspladser for de Ting, der skulde bruges i Salterierne.

slægter her i Byen, er det et Bevis paa, hvilken Rolle Sildesalteriet spillede for den aalborgensiske Købmandsstand.

Ogsaa Købmændene i Nibe dreve stort Sildesalteri baade ved selve Byen og andetsteds i Nærheden af Fiskepladserne. Den ovenfor nævnte Købmand Kold havde saaledes i Fjorden udenfor Nibe et helt Etablissement med særlig Havn og Anløbsplads, hvor et Salteri var saaledes beliggende, at Silden kunde skovles fra Kaagene ind ad Lemme i Salteribygningen. Flere Købmænd havde Salterier byggede paa Pæle ude i Fjorden, og lignende Etablissements var der mange Steder i og ved Nibe. Den ovenfor nævnte Forfatter, L. M. Wedel, fortæller ogsaa, at man overalt i Nibe saa Folk beskæftigede med Sildesaltning, Fiskegarn og Sildetønder.

Da dernæst Nedsaltning af Sild ikke betragtedes som nogen borgerlig Næring, der som saadan var forbeholdt Købstadborgerne, dreves den ogsaa af Folk udenfor Forretningsmændenes Klasse, af Godsejere, Proprietærer, Præster, Bødkere og Bønder, der boede i Nærheden af Fjorden. Saaledes var der i Aarhundredets Begyndelse to Salterier paa Gjøl, der begge tilhørte Ejeren af den paa Øen liggende Herregaard Birkumgaard, ligesom der ogsaa ved Avlsgaarden Klitgaard var et betydeligt Sildesalteri, der tilhørte Ejeren af Gaarden. Ogsaa paa Øland var der fra gammel Tid store Salterier. Det er en Selvfølge, at Produktet ikke al Tid blev godt, naar Alle og Enhver gav sig af med Nedsaltning, tilmed da denne undertiden gik for sig under aaben Himmel, og de egentlige Salterier beklagede sig bestandigt over de

saakaldte »Klatsaltere«, der gjorde megen Skade for Sildens Renommé, idet de af dem benyttede Silde-tønder ikke al Tid havde den paabudte Størrelse, ligesom Behandlingen af Silden ofte havde været yderst mangelfuld. Heller ikke de egentlige Salteriers Frembringelser vare i Almindelighed gode, og de fleste Beretninger fra den Tid stemme overens i at beklage den LigeGYldighed, der udvistes i Salterierne. Et Sted fortælles det endogsaa, at det kunde hænde, at Helsingørbaadene, som paa Fiskepladserne havde opkøbt ferske Sild for at bringe dem til Helsingør og andre sællandske Steder, og som, efter at de havde begivet sig paa Hjemvejen med fuld Last, maatte vende om paa Grund af Modvind, efter Tilbagekomsten kunde afsætte de ferske Sild til aalborgensiske Salterier til Saltning. Hvad der maatte komme ud af saadanne ueg gamle Sild, fra hvilke Lugten og Smagen maatte tages ved store Masser af Salt, behøver ingen nærmere Udvikling.

Endnu kan det maaske med Hensyn til Saltningen af Sild have Interesse at notere, at Kong Frederik II havde Saltere i Nibe og i Mou ved Limfjordens Indløb, som skulde salte Sild til Hoffets og de kongelige Slottes Brug, og at det ikke var i smaa Maader, at der saltedes til dette Brug, fremgaar af, at Kongen i et Brev af 1575 til Erik Rud, »vor Mænd, Raad og Embedsmænd paa vort Slot Aalborg«, paabyder, at der af Salteren i Nibe, Christen Christensen, skal saltes 60 Læster Sild (720 Td.) og mere, og at Lensmanden derfor skal paase, at samtlige »Vaadkarle og Nedkarle« dersteds paa to nærmere bestemte Dage om Ugen komme og tilbyde den kongelige Salter den Sild, som

de have fanget, og ikke undlade at gøre dette, som tilforn haver været Tilfældet. Samtidig forbydes det Alle, det være »indlændske eller udlændske«, at købe eller lade købe Sild paa de Dage i Ugen, der er forbeholdt den kongelige Salter, indtil denne har faaet nedsaltet saa mange Sild, som er bestemt.

Naar man nu vilde meddele nogle Oplysninger om det omtrentlige Udbytte af Limfjordssildefiskeriet til de forskellige Tidspunkter, da er det klart, at man for de ældre Tiders Vedkommende maa afholde sig fra en endog blot omtrentlig Kalkule. Kun saa meget er sikkert, at det gennem hele Middelalderen ikke har kunnet taale nogensomhelst Sammenligning med Øresundsfiskeriet. Dette fremgaar f. Ex. af den forskellige Maade, hvorpaa Saxo, der i Fortalen til sin Danmarks-historie nævner Fiskeriet begge Steder, omtaler Øresunds- og Limfjordsfiskeriet. Om det sidste siger han, at der i Jylland findes den saakaldte Limfjord, hvor det vrimler saaledes med Fisk, at Folk dér i Egnen nok alle Dage have lige saa meget af Fjorden som af Jorden, hvorimod han om Øresundsfiskeriet fortæller, at det var saa rigt, at man næppe kunde ro sig frem med en Baad, og at man ikke behøvede Garn til at fange Fiskene med, men kunde gribe dem med Hænderne. Saxo siger altsaa om Limfjorden egentlig kun, at den er rig paa Fisk, og at de Omboende for en Del faa deres Næring deraf, men han nævner ikke for Limfjordens Vedkommende de karakteristiske Kendemærker for de store Sildestimer — den uhyre Mængde hvori Silden paa enkelte Steder og Tider optræder —, hvad han jo gør for Øresundets Vedkommende. En tysk Forfatter, omtrent fra det 13de Aarhundrede, fortæller, at de Danske have Overflod af

Rigdom, formedelst det aarlige Fiskeri ved Skaane, hvorhen alle omboende Folks Købmænd komme og give Guld, Sølv og alle Slags Kostbarheder for de Sild, som Gud giver Danskerne for Intet; men han omtaler ikke med et Ord Limfjordssildefiskeriet.

Et andet Bevis paa, at Limfjordssildefiskeriet ikke kunde maale sig med Øresundsfiskeriet, har man formentlig derigennem, at Lybækkerne ikke fik de Privilegier paa Fiskeriet i Limfjorden, som de opnaaede i Øresund, og der er vel ikke megen Tvivl om, at de nok skulde have skaffet sig en lignende dominerende Stilling det førstnævnte Sted som paa det sidstnævnte, hvis der havde været noget rigtigt at tjene. Saa vidt mig bekendt, er det først ved et Frihedsbrev til Hansestæderne, som Kong Frederik I udsteder i 1524, og hvori han stadfæster for de nævnte Stæder de Rettigheder, som de have, at der er Tale om Hansestædernes Forhold til Limfjordssildefiskeriet. Kongen lover i dette Brev at tilstaa Hanseforbundet de Særrettigheder, som de have ved Fiskeriet i Skaane, ogsaa andre Steder hvor Silden for Tiden søger hen, nemlig i Aalborg, ved Lolland og Møn*).

Omtrent paa samme Tid som Øresundsfiskeriet efterhaanden forsvandt, altsaa i Slutningen af det 15de og i den første Halvdel af det 16de Aarhundrede, begyndte

---

*) At Hansestæderne ikke tidligere havde interesseret sig for Limfjordssildefiskeriet, kom ikke af, at disse Stæder ingen Rolle spillede med Hensyn til Limfjordshandelen. Det modsatte var aabenbart Tilfældet, hvad der allerede vil fremgaa deraf, at i det i Aalborg Aar 1431 stiftede Købmandsgilde »Guds Legems Lav eller Pappegøjegildet«, der endnu bestaaer under det mere moderne Navn »Handelsforeningen«, skulde den ene af de to Skaffere være en Tysker, og at et meget betydeligt Antal af Gildets Medlemmer oprindelig vare Tyskere.

Silden at blive meget rigelig i Limfjorden, men om Silderigdommen i Limfjorden nu kunde taale Sammenligning med den hidtidige i Øresund, er vel tvivlsomt, naar det erindres, at det var et forholdsvis ringe Distrikt, i hvilket Fiskeriet dreves, som ovenfor bemærket kunde den østlige Del af Limfjorden, der er meget smal paa denne Strækning, naar Nibe Bredning undtages. At Fiskeriet imidlertid har været nogenlunde betydeligt, derpaa tyder det ovenfor nævnte Faktum, at Lovgivningsmagten fra Kong Hans' Tid i høj Grad beskæftiger sig dermed.

Limfjordssildefiskeriet var nu meget rigt gennem hele det 16de Aarhundrede, men omkring Aar 1600 tager det stærkt af, hvad der fremgaaer af et Brev fra Kristian IV til Lensmanden paa Aalborghus i 1601, hvor den Bemærkning fremkommer: »Efter som Silden ikke ganger mere til ved Nibe«. Fra Midten af det 17de Aarhundrede var Silden igen rigelig her i Limfjorden i ca. 100 Aar, og Kr. Berendsen skriver omtrent 1650 i sit Værk »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed«, at Limfjorden har Rigdom »fornemligen af Sild, som der meget rigeligen, dog et Aar mere end det andet, tilgaar. I Synderlighed er Nibe et fornemme stort Fiskerleje, berømt formedelst det herlige Sildefiskende, som i saadan Mangfoldighed bestaar, saa at undertiden, naar ikkun Fiskeriet i nogen Maade tilgaar, derfra ej alene den omliggende Egn med Sild for et billigt Værd undsættes, men og største Delen af det ganske Land og andre langt fra liggende Stæder mange Læs og Skibsladninger derfra lade føre«. Dette bekræftes ogsaa af den Oplysning, som gives i en af Chr. Olrik i 1773 udgiven Afhandling om Aal-

borgs Handel, et Skrift, der blev prisbelønnet af det kgl. Landhusholdningsselskab, om Udførselen af saltet Sild fra Aalborg i 1652. Denne angives i nævnte Aar til 305 Skibsladninger, og hvis man blot regner c. 100 Td. til hver Ladning, bliver Udførselen altsaa c. 30,000 Td. I 1706 angiver samme Forfatter Udførselen af saltet Sild fra Aalborg til c. 35,000 Td., hvoraf omtrent Halvdelen til Østersøhavne, og af Pontoppidans danske Atlas fremgaaer det, at der i Aarene 1720—30 fra Aalborg Toldsted er udført c. 25,000 Td. aarligt. I den ovenfor nævnte Prisaftandling af Amtmand Lybecker bemærkes dertil, at naar alene Udførselen af saltede Sild fra Aalborg har været saa betydelig, saa maa den hele Kvantitet af Sild, der ere fangede i Limfjorden, utvivlsomt kalkuleres til 100,000 Td. aarlig. Han gør opmærksom paa den uhyre Masse af Sild, der i fersk, tørret, røget og saltet Stand fortæres af Befolkningen i Limfjordsejnen, og da ogsaa i andre Egne af Landet, samt paa den næsten utrolige Mængde af Sild, der paa Fiskepladserne opkøbes af store svenske Baade og føres bort til Gøteborg og andre svenske Vestkysthavne og i fersk Stand. Om nu dette Tal er nogenlunde korrekt, er naturligvis umuligt at sige, men det maa bemærkes, at Forfatteren i alle Forhold gør et højst tilforladeligt Indtryk, ligesom han havde haft den bedste Lejlighed til at sætte sig ind i Forholdene, da han, inden han blev Amtmand, havde været Byfoged i Nibe i lang Tid. I den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede indskrænkedes igen Limfjords-sildefiskeriet i en overordentlig Grad, og Udførselen fra Aalborg af saltet Sild bliver kun $\frac{1}{5}$ af, hvad den havde været i den første Halvdel af Aarhundredet, ja

i 1769 sendtes der endog kun c. 800 Td. saltet Sild til Udlandet fra Aalborg. Disse Oplysninger om Sildeudførselen i forrige Aarhundrede stemme ogsaa med de Angivelser, der existere om Antallet af udrustede Kaage fra Nibe i det paagældende Tidsrum. Da den nævnte By i 1727 fik Købstadrettigheder, var der fra den og dens nærmeste Omegn udrustet over 100 saadanne Kaage, medens Antallet i 1763 efter Pontoppidans danske Atlas var gaaet ned til 19, ligesom ogsaa dengang mange hundrede Stader stode ledige. Hvad nu Grunden var til denne overordentlige Tilbagegang i Fiskernes Antal og i Sildeudførselen, om den kom af en mindre Sildemængde i Fjorden, eller af at det paa de udenlandske Markeder ikke var muligt at konkurrere med det netop paa dette Tidspunkt stærkt opblomstrende bohuslenske Fiskeri, skal jeg ikke vove at afgøre, men jeg kan dog ikke undlade at anføre, hvad den oftnævnte Amtmand Lybecker siger derom i sit Prisskrift, der som bemærket er fra 1772. Han siger: »Jeg finder ved nøje Undersøgning, at der ved de betydeligste Sildefiskelejer vanke lige saa mange Sild nuomstunder som for 30 Aar siden, og at Fiskeriet baade har været bedre og slettere før, ja i de allerældste Tider har det efter gamle Brevskabers Vidnesbyrd forholdet sig ligeledes, saa at Fiskeriet ogsaa da her ved Stedet have haft sine periodiske Katastrofer med Til- og Aftagelse. Det kan ikke med Vished siges, at Fiskene og deres Mængde formindskes, fordi Fiskernes Antal og det exporterede Kvantum aftager. Naar man betragter det i Limfjorden drivende Sildefiskeris Natur og Omstændigheder, naar man betænker, at det udfordrer en kostbar Udredning af

Hamp, Tjære, Salt, Fiskekaage, Pæle til Garnets Befæstelse og mange Folk; dernæst, at der maa svares Indfæstning og store aarlige Afgifter, item Matrikelskat af Staderne, og dog baade Fiskeriets Lykke er uvis og Afsætteligheden betaget, saa er det forstaaelig nok, hvorfor der kan være mange Fiskere, som ikke tør eller kan bruge Fangsten, og at mangfoldige Fiskestader nu staa ledige, som forhen haver været brugte og besatte, samt at man ikke tør fiske uden i de Stader, der ere bekendte for nogenlunde at kunne betale Møjen og Omkostningerne. Aarsagen er Mangel af saa stor Aftræk og Fordel for Fiskevarerne som forhen. Da det svenske Fiskeri kom op, begyndte Velstands- og Næringsstøtterne i dette ældgamle og berømte Fiskerleje (Nibe) saavel som og i Aalborg saare at rystes. Da Svenskerne hos sig selv fandt Sild nok, ikke blot til Fornødenhed men ogsaa til Overflødighed, saaledes at de ikke alene kunde bespise sig selv men ogsaa andre evropæiske Lande, og da den svenske Regering strax, da Sveriges eget Fiskeri var kommet i Gang, paalagde en anselig Told paa indførte danske Sild, bortfaldt Indførselen fra Danmark af sig selv«. Men ikke blot Afsætningen fra Danmark til Sverige umuliggjordes, det samme galdt om Udførselen fra Danmark til Østersøen og til Elbstæderne. Det var umuligt for de danske Fiskere at holde Pris dersteds med Svenskerne, som i det hele arbejdede under gunstigere Forhold. De havde saaledes Træet til Sildefustagerne billigere, havde Moderation i Tolden paa Saltet, der brugtes til Sildenes Nedsaltning, fik Præmie for hver Tønde Sild, som udførtes, og skulde ikke svare Leje og Skat af Fiskestaderne.

Hvis den her fremsatte Anskuelse, at Fiskerigdommen var uforandret, er rigtig, maa imidlertid Fiskeriet til det lokale Forbrug og Udførselen af saltet, tørret og røget Sild til andre danske Steder i nævnte Periode have været den samme, og i saa Henseende skal jeg gøre opmærksom paa, at medens Udførselen af de saakaldte »Tørre Jyder« vel er uformindsket, er Udførselen af saltede Sild til København og andre danske Steder i det paagældende Tidsrum gaaet ned til over Halvdelen af, hvad den var i 1706, hvad der dog tyder paa, at ogsaa Fiskerigdommen i Limfjorden er gaaet noget tilbage i den nævnte Periode.

I de første Decennier af dette Aarhundrede bliver Limfjordssildefiskeriet atter meget betydeligt og kan utvivlsomt taale Sammenligning med ældre Tidens Fiskeri. Hertil bidrog i høj Grad det, at Silden i denne Periode næsten blev helt borte fra den svenske Kyst, og det er karakteristisk at lægge Mærke til, at Prisen paa Sild her i Limfjorden i dette Aarhundrede kunde gaa ned til en aldeles urimelig lav Pris, naar Fiskeriet andetsteds, f. Ex. det norske Sildefiskeri, blev usædvanlig rigt. I saa Fald forsynede Østersøhavnene sig nemlig med Sild fra Norge, da disse baade vare bedre end de danske og, naar Fiskeriet var lykkedes godt, kunde leveres for en lavere Pris. De i Limfjords-salterierne behandlede Sild maatte derfor sælges for en Spotpris, og den ferske Sild i Limfjorden gik selvfølgelig ogsaa betydeligt ned. Saaledes maatte i Foraaet 1821, da tilmed Fiskeriet i Limfjorden var meget ringe, den ferske Sild i Nibe sælges for $1\frac{1}{2}$ à 2 β pr. Ol, og samtidig gik en Læst saltede Sild, der plejede at koste omkring 40 Specier, ned til under det halve.

I de to første Tiaar af dette Aarhundrede var Fiskeriet som sagt meget rigt og Priserne gennemgaaende gode, særlig for Aarene fra 1804 til 1817, og naar man for Tiden hører Fortællinger af gamle Folk om Limfjordens Rigdom paa Sild i fordums Tider, er det bestandig Sildefiskeriet i Aarhundredets Begyndelse, om hvilket de igen have hørt af deres Fædre, som de tænke paa, og de have i Almindelighed ingen Forestilling om, at der har været Tider i de foregaaende Aarhundreder, hvor Fiskeriet har været meget tarveligt.

Af en over de ved Aalborg Toldsted i 1817 ind- og udførte Genstande affattet Liste, som findes i Rigsarkivet, og som jeg har haft Lejlighed til at se, fremgaaer det, at der i det nævnte Aar fra omtalte Toldsted alene til Udlandet er udklareret 38,000 Td. saltede Sild, hvis Værdi af Toldkammeret angives til 730,000 Rigsdaler*), og i en Indberetning fra Byfoged Bassenen i Nibe fra samme Aar om Salteriets Omfang i Nibe og de allernærmeste Fiskerlejer Sebbesund og Valsted angives den Kvantitet, som i det paagældende Aar er saltet som Handelsvare i Distriktet, til 37,000 Td.

Naar man erindrer, at Produktet af Salterierne ved den nordlige Del af Nibe Bredning, i Aalborg og mange andre Steder, ved Fjorden ikke er taget med i Betragtning ved den sidstnævnte Opgørelse, ligesaa lidt som der er taget Hensyn til de mangfoldige Sild, som ere fortærede i fersk, røget og tørret Tilstand, vil det formentlig være klart, at Sildefiskeriet i dette Aar

---

*) Denne Værdiangivelse maa utvivlsomt være foretagen i de cirkulerende Seddelpenge, hvis Kurs i 1817 var temmelig langt fra pari. Udtrykt i Sølv var Værdien formentlig kun c. 250,000 Rd.

har været meget betydeligt, og at det ikke har været rigere i det paagældende Aar end sædvanligt, fremgaaer af, at Aaret 1817 angives som mindre heldigt i Sammenligning med de foregaaende 12—13 Aar. Bergsøe anfører i sin Danmarks Statistik, at der har været Aar, hvori Limfjorden har leveret over 100,000 Td. Sild til Udførsel, men herved tænker han utvivlsomt ikke blot paa, hvad der er udført til Udlandet, men ogsaa paa det, der er ført til andre indenlandske Pladser, altsaa paa Udbyttet udover det, der er anvendt til lokalt Forbrug.

Allerede i Begyndelsen af Tyverne bliver Udbyttet imidlertid mindre, og det angives i 1820 og 21 af ovennævnte Byfoged Bassen for samme Distrikts Vedkommende til c. 16,000 Td. (stadig for Handelen saltede Sild). Jo længere man kommer hen i Tyverne, desto mindre bliver som Hovedregel Sildefiskeriets Omfang, men man maa ingenlunde tro, hvad der er meget almindeligt, at Silden pludselig efter Gennembruddet ved Agger i 1825 blev borte fra Fjorden. Aaret 1828 var endog et meget rigt Fiskeaar, da der i dette Aar til Udlandet udførtes 43,000 og til indenlandske Steder 32,000 Td. saltede Sild, altsaa mere end i det ovenfor anførte Aar 1817. Man kan nu til Dags næsten overalt finde det fremhævet som en Selvfølge, at det er Gennembruddet ved Agger, der medførte Sildefiskeriets Ødelæggelse i Limfjorden. Herom vover jeg ikke at udtale nogen Mening, men jeg vil dog ikke undlade at fremhæve, hvad Zoologen, Prof. Lütken, siger i saa Henseende: »Fordi hine to Begivenheder ere nogenlunde samtidige, er det ikke dermed afgjort, at der er en Aarsagsforbindelse mellem dem. Sildens Aftagen

kan have haft den samme hemmelighedsfulde Grund som dens Forsvinden i sin Tid fra Øresundet og i Aarhundredets Begyndelse fra Bohuslen *)).

Mellem de praktiske Folk i Tyverne var det heller ikke sædvanligt, at Gennembruddet blev opfattet som Grunden til Sildefiskeriets Tilbagegang. Dette var ganske vist f. Ex. Tilfældet med den ovenfor nævnte Købmand og Fiskeriudreder Kold i Nibe; men de andre i Bundgarnsfiskeriet i Nibe Bredning Interesserede søgte som tidligere bemærket Skylden hos Vaaddrætstederne paa Vejen mellem Hals og Bredningen, og almindelig Klage var der ogsaa over, at Anbringelsen af dobbelte Bundgarn i Staderne i 1828 blev forbudt som stridende mod Bestemmelsen i Forordningen af 1750, og det uagtet saadan Fremgangsmaade havde været i Brug i over 70 Aar. Disse Ræsonnementer kunde naturligvis ikke fastholdes, da det siden viste sig, at Silden end ikke kunde tages ved Vaaddrætstederne, og at den paany tilladte Anbringelse af dobbelte Bundgarn i Staderne heller ikke hjalp, men saa søgte man Grunden i den forøgede Trafik ved Hals, der forhindrede Sildens Indgang i Fjorden o. s. v., og nu er som sagt den almindelige Mening den, at det er Aggerkanalens Dannelse, der ved at gøre Limfjordens Vand saltholdigere har forjaget Silden**). Hvorom alting er, saa var det et

*) Ved Bohuslen havde Sildefiskeriet, efter at Silden havde været borte i omtrent 100 Aar, været overordentlig rigt fra c. 1750 til nogle Aar ind i dette Aarhundrede. Saa forsvandt den fuldstændig og kom først igen de sidste Aar af Halvfjerdserne, fra hvilket Tidspunkt det bohuslenske Sildefiskeri har været overordentlig betydeligt.

***) I Middelalderen angav man i Almindelighed Guds Fortørnelse over Menneskenes Synder som Grunden til Sildens Bortebleven, og da Lensmanden i Bergen, den bekendte Christoffer Valken-

Faktum, at Sildefiskeriet gradvis indskrænkedes til at være en Skygge af, hvad det havde været i fordums Tider. Efterhaanden forsvandt samtlige Sildesalterier fra Limfjorden, lidt efter lidt opgaves den ene Fiskestade efter den anden og det ene Vaaddrætsted efter det andet, saaledes at det nu kun er ved ganske enkelte Vaaddrætsteder og i ganske enkelte Stader, at Sildefiskeriet drives, og saaledes at den fordums saa betydelige Nedsaltning af Sild til Udførsel aldeles er forsvunden fra Limtjorden*).

Endnu holde imidlertid Folk fast ved deres Ejendomsret over de og de Stader og betale den befalede Skat til Staten af dem, men jeg tror, at Folk i Almindelighed ikke vide, hvor deres Stader ere beliggende, og der er ingen Tvivl om, at det, hvis Silden kom tilbage til Limfjorden, vilde volde den største Vanskelighed at finde de paagældende Lænker og Stader, alene af den Grund, at de Kendetegn paa Land, hvorefter Lænkernes Beliggenhed i fordums Tid bestemtes, nu ere forsvundne. Hvad sige man f. Ex. til den i 1750 approberede Stadebogs Kendemærke for 2den Lænke paa Østerland, kaldet »Præstens Lænke«: »Naar Skellet imellem Commerceraad Gleerups og en anden Salterbod udi Klitgaard kan have udi Sigt og Linie med den norderste Høj paa Klitgaards Bakke«. Eller til Kendemærket for 4de Lænke paa Østerland: »Naar Peter Lauritzens Skorsten udi Klitgaard

---

dorf, i Aaret 1567 tog Sildetienden fra Præsterne og Silden samtidig blev borte fra Distriktet, angaves dette af en samtidig Forfatter som Grunden til Sildens Forsvinden.

*) For Tiden angives det aarlige Udbytte af hele Limfjordens Sildefiskeri til omkring 70,000 Kr.

kan have udi Sigt med Nordsiden af Vejen opad Bakken til Klitgaard«.

I Forbindelse med de her meddelte Oplysninger om Sildefiskeriets Omfang kan det maaske ogsaa have Interesse at undersøge, hvor mange Mennesker der vare knyttede til Fiskerierne og Salterierne. I dette Aarhundredes Begyndelse angives Antallet af Kaage, der gav sig af med Bundgarnsfiskeri, til omtrent 150, og da der som ovenfor nævnt hørte 3 Mands Besætning til en saadan Kaag, var det altsaa mellem 400 og 500 Mand, der vare knyttede til den Slags Fiskeri Ved Vaaddrætstederne vare omtrent 300 Personer beskæftigede, og Antallet af Baade, der om Efteraaret gav sig af med Nedgarnsfiskeriet, angives til 1,000 à 1,500 med 2 Mands Besætning hver. Et langt større Antal Personer vare imidlertid knyttede til Salterierne, ja jeg har af en Indberetning fra ovennævnte Byfoged Bassen for Bundgarnsfiskeriets Vedkommende set Antallet angivet til det firedobbelte mod dem, der umiddelbart vare knyttede til Fiskeriet. Det var særlig Kvinder, der i Salterierne brugtes til at gane og nedsalte Sildene, og de samme Personer anvendtes om Sommeren, naar Foraarsfiskeriet var forbi, og om Vinteren, naar Høstfiskeriet var endt, til at reparere og bøde Garnene. Om Vinteren havde Kvinderne desuden et betydeligt Arbejde med at spinde Hamp til nye Garn og med at binde saadanne, og det vil i det hele let ses, at der var et meget stort Antal Mennesker knyttede til Fiskerierne og Salterierne, foruden at selvfølgelig Forhandlingen af de saltede Sild og de mange Genstande, der udfordredes til de ovenfor nævnte Virksomheder, og hvoraf flere som Salt, Hamp

og Tjære maatte tilføres fra Udlandet, gav Anledning til stor Handelsvirksomhed.

I Forbindelse hermed kan det anføres, at den Haandværksklasse, der i dette Aarhundredes Begyndelse var talrigst i Aalborg, var Bødkernes, ligesom der ogsaa til denne Haandtering hørte et meget stort Antal Medhjælpere (vide en i Provinsarkivet i Viborg beroende Fortegnelse af Aalborg Indbyggere omkring Aar 1816).

At nu Nibes Ve og Vel aldeles var knyttet til Fiskeriets Trivsel, og at nævnte Sted, naar Fiskeriet i et længere Tidsrum var rigeligt, hævede sig til en By med ikke ringe Liv og Virksomhed, for igen at dale til et ubetydeligt Fiskerleje, naar Silden i længere Tidsrum ikke indfandt sig i noget stort Omfang, er formentligt bekendt nok. Det vil ogsaa let indses, i hvilken Grad det maatte virke tilintetgørende paa Velstanden i Nibe og i de omliggende Fiskerlejer, da Silden i Tyverne og Trediverne af dette Aarhundrede helt blev borte, og at der nødvendigvis maatte komme megen Nød mellem Fiskerne og de andre Folk, hvis hele økonomiske Existens havde været knyttet til Sildefiskeriet. Det maa imidlertid erindres, at dette ikke pludseligt, men først efterhaanden faldt bort. De fleste ældre Folk bleve derfor foreløbig ved at fiske som sædvanligt, men med stedse mindre Udbytte, men mange yngre Folk gik ogsaa andetstedshen, hvor Fiskeriet efter Forlydende lykkedes bedre. Dette galdt saaledes for Belternes Vedkommende og ligesaa med Hensyn til Kyststrækningen mellem Limfjorden og Mariagerfjord. Særlig til det sidstnævnte Distrikt, hvor Silden virkelig ogsaa i nogle Aar, efter at den havde

ophørt at gaa ind i Limfjorden, synes at have indfundet sig i større Mængde, drog adskillige Fiskere fra Nibeegnen, og ligeledes blev der sammesteds hen solgt en Mængde Bundgarn, der vare blevne overflødige paa de gamle Fiskepladser. Det er endelig blevet mig fortalt, at Himmerland i Perioden efter Sildefiskeriernes Ophør var et meget usikkert Opholdssted, paa Grund af at en Mængde Personer, der i Fiskeriets Glansperiode havde følt sig tiltrukne af det raske Liv paa Fiskepladserne, og som ikke kunde bekvemme sig til mere regelmæssigt Arbejde, nu førte en vagabonderende Tilværelse til stor Skræk for hele Egnen, og det er maaske bekendt, at Folk fra Nibe og de omliggende Fiskerlejer i den her nævnte Periode drog Jylland rundt paa Betleri og overalt opvartede med grufulde Fortællinger om den Nød, der havde ramt den fordum saa velhavende Limfjordsegn. Jeg har hørt fortælle, at en Tigger fra Nibe, der var kommen helt ned til Skanderborg, og som var særlig dygtig til at fremstille Hungersnødens Rædsler i hans Hjemstavn, brugte den Betegnelse for Elendigheden dersteds, at endog Borgmesteren i Nibe maatte spise Mask.

At Sildefiskeriet ogsaa gennem Tiderne har spillet en meget stor Rolle for Limfjordsegnens gamle Hovedstad er aldeles selvfølgelig, men det maa erindres, at det ikke saa meget var selve Fiskeriet som Silde-salterierne, Udførselen af den saltede Sild og Indførselen af de mange Ting, der krævedes til Fiskerierne og Salterierne, som vare knyttede til Aalborg. Det maa vistnok siges, at Aalborg for Limfjordsfiskeriet og i det Hele for Limfjordshandelen i ældre Tider spillede en lignende Rolle som Lybækkerne gennem Middel-

alderen for Øresundsfiskeriet og for hele den danske Handel. Aalborgs Anstrængelser gik ud paa at holde Konkurrenter, det være fra Udlandet eller Indlandet, borte fra Limfjordsforretningen, og her i selve Limfjorden at erhverve sig et Supremati, der kunde tilintetgøre al fremvoxende selvstændig Virksomhed et eller andet Sted udenfor Aalborg. Hvis dette nu alene havde været baseret paa selve Forholdenes Natur, paa at Aalborgenserne ved deres større Kapital og Dygtighed og ved deres gode udenlandske Forbindelser vare andre Steders Forretningsmænd absolut overlegne, saa var der selvfølgelig Intet at sige hertil, men Aalborgs Supremati var gennem Tiderne for en stor Del baseret paa særlige Privilegier, der vare givne Byen paa Bekostning af andre Steder, i hvilken Henseende det dog stadig maa erindres, at saadan Fremgangsmaade al Tid benyttedes dengang. Det vil føre for vidt her at gaa nøjere ind paa denne Sag, saa meget mere som jeg haaber andetsteds nærmere at kunne behandle dette Spørgsmaal, men jeg kan dog ikke undlade som et Exempel paa, i hvilken Grad andre Limfjordsbyer holdtes nede, at anføre, at et Andragende fra Købmand Færch i Nibe saa sent som fra 1816 om Tilladelse til fra fremmede Steder at indføre direkte til Nibe Hør, Hamp, Tjære, Fustager o. s. v., som skulde bruges til hans Fiskeris Drift, og sammestedsfra at maatte udklarere saltede Sild direkte til udenrigske Steder, afslaas af General-Toldkammeret. Samme Aar ned sættes til Behandling af Spørgsmaal vedrørende Limfjordssildefiskerierne en Kommission, bestaaende af Borgmesteren i Aalborg, Etatsraad Hornsyld, Overkøbmand sammesteds, Jacob Kjellerup, Borgmester i

Nibe, Justitsraad Bassesen og Inspektør sammesteds, Løjtnant Bolvig. De to sidstnævnte indgav en særlig Fremstilling, hvor der drages stærkt til Felts mod Aalborgs begunstigede Stilling og hævdes, at Nibe bør have Tilladelse til fra første Haand direkte at indføre de Genstande, der ere nødvendige til Fiskeriets og Salteriets Brug, og ligesaa til at udføre til fremmede Steder saltede Sild, uden at tvinges til for Angivel-sens og Fortoldningens Skyld at oplosse i Aalborg. Der tilføjes følgende: »At en saadan Foranstaltning kunde blive til Skade for Aalborgs Handel, maa ind-rømmes, men vi indse ikke, hvorfor Aalborg skal for-trinlig favoriseres, eller at det paa nogen Maade kan forsvares, at et Sted skal rejse sig ved det andets Fald. Naar kun Loven er lige for Aalborg og Nibe, lad saa den driftige Mand, han bo her eller der, høste Frugten af sin Flid og sin Spekulation under ens For-dele og Byrder, thi det maa være Kongen og Loven ligegyldig, hvad Stedet, der er lykkeligt, hedder, enten Aalborg eller Nibe«.

Tidligere i denne Afhandling har jeg omtalt, hvor mange Salterier, der i dette Aarhundredes Begyndelse var her i Aalborg, og naar det saa yderligere erindres, at næsten hele Indførselen af de Genstande, der ud-fordredes til samtlige Limfjordsfiskeriers og Limfjords-salteriers Drift gik gennem aalborgensiske Forretnings-mænd, vil det let ses, hvor stor Interesse Aalborg havde i det gamle Limfjordsfiskeri. Det var ikke i smaa Maader, at der indførtes Ting fra Udlandet til Brug ved Fiskeriet, hvad der vil fremgaa af efterfølg-ende Beregning. Til Nedsaltning af 1 Td. Sild kræv-edes saaledes $\frac{1}{4}$ Td. Salt, til et Bundgarn med til-

hørende Rad 200 à 300 R Hamp efter Dybden af Stedet, hvor det skulde staa, til Fastgørelse af et saadant Bundgarn paa dets Plads i Fjorden hørte en Flerhed af Stager, 15 à 30 Fod lange efter Dybden, og hver Gang et Garn med tilhørende Rad skulde tjæres, og det var nødvendigt før hvert Fiskeri, altsaa to Gange aarlig, udfordredes omtrent $\frac{1}{2}$ Td. Tjære. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede, da Fiskeriet var nogenlunde rigt, indførtes ogsaa til Aalborg aarlig 5 à 7,000 Td. Salt, c. 2,000 Td. Tjære, 4 à 500,000 R Hør og Hamp og c. 50,000 Baandstager til Sildefustager, og af den ovenfor nævnte Liste over ud- og indførte Genstande ved Aalborg Toldsted i 1817 fremgaar det, at der det paagældende Aar indførtes fra Udlandet c. 17,000 Td. Salt, c. 400,000 R Hør og Hamp og c. 40,000 Baandstager. At Aalborg derfor maatte rammes paa det føleligste ved Sildens Forsvinden fra Limfjorden, er formentlig forstaaeligt, men den nærmere Udvikling af dette Forhold hører ikke hjemme i denne Afhandling, og jeg kan saa meget lettere forbigaa den, da jeg andetsteds haaber at komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal.

Naar jeg nu til Slutning skulde sige, om det Ry, der er gaaet af det gamle Limfjordsfiskeri, svarer til Virkeligheden, og om det faktisk har været den Velstandskilde for Landet, som i Almindelighed menes af Folk heroppe, da tror jeg, at man maa stille sig noget skeptisk i saa Henseende. Af det Foregaaende vil det fremgaa, at Silden i lange Perioder har været næsten borte fra Fjorden, og i de Tider, hvor den regelmæssig har indfundet sig, have gode og daarlige Fiskeaar afløst hinanden, og i samme Perioder har der saavel for

Fiskeudrederne som for Salterierne af og til været overordentlig store Tab. Kun én Ting var man dengang al Tid sikker paa, og det var de forholdsvis uhyre Omkostninger, der vare forbundne med Limfjordsfiskerierne, men om de udlagte Beløb vilde komme igen i Form af et rigt Fiskeri og gode Priser paa den saltede Sild, det var i højeste Grad tvivlsomt, og et Spørgsmaal er det derfor, om ikke den samme Kapital og den samme Arbejdskraft, anvendte paa andre Omraader, vilde have givet et lignende ja maaske større Udbytte. Hertil kom endnu et Moment af ikke ringe Betydning, idet Folk ved den Hazard, der knyttede sig til Fiskerierne, vænnedes til den Tanke, at Formuen ikke skabtes ved trofast Arbejde og fornuftig Sparsommelighed men ved rene Tilfældigheder og Konjunkturer, og dette avlede vistnok hos Forretningsfolkene en Spekulationslyst, som ikke var heldig, og hos selve Fiskerne en stor Mangel paa Sparsommelighed og Forsynlighed, hvad der ogsaa fremgaar af, at alle Beretninger stemme overens om, at Fiskerne selv efter et gunstigt Fiskeri vare lige saa fattige som forinden.

At der kan have uddannet sig overdrevne Forestillinger om Limfjordssildfiskeriets Betydning er imidlertid meget forklarligt. For det første var Fiskeriet selvfølgelig meget stort, set fra et Limfjordsstandpunkt, dernæst maa det erindres, at man, da Fiskeriet efterhaanden blev mindre og mindre, saa tilbage til Fortiden gennem Erindringens altid farvede Glas, altsaa kun tænkte paa de rige Fiskeaar og de Folk, der havde tjent Penge, og ikke paa de mange Fiskerier, som kun havde bragt Tab, og endelig maa man huske paa den Magt, som den gamle fysiokratiske Forestilling om de

stoffrembringende Virksomheders særlige Produktivitet har haft og vedblivende har over Folks Begreber. Hos vore og da hos Alverdens Agrarer kommer den jo for Tiden saa stærkt frem, og i langt højere Grad var det naturligt Tilfældet i forrige Tider, da Fysio-kratismen havde sin Glansperiode. Den i denne Afhandling saa ofte nævnte Forfatter, Amtmand Lybecker, siger i sit Prisskrift følgende, som jeg skal anføre ordret som typisk for den daværende Opfattelse, og hvorved jeg ogsaa — uden derved at gøre hans Ord til mine — kommer til at slutte med et Citat af en Forfatter, hvis Prisafhandling har spillet en ikke ringe Rolle for mig under Udarbejdelsen af denne Artikel: »Agerdyrkning og Fiskeri ere vel de nødvendigste og nyttigste Haandteringer i et Land, men i Danmark formindskes Kornavlingen Aar for Aar, formedelst naturlige og politiske Aarsager, ligesom ogsaa Kvægavlingen og Kvægudførselen gaaer tilbage og standses ved Kvægpesten. Her er da endnu kun Fiskeriet tilbage, som ikke blot skulde hjælpe Landet selv i Korn- og Kød-mangel men ogsaa bidrage til udenfor Landet at vinde en gunstig Handelsbalance«.
